

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

ДИЯКА ВАДИМА ВАЛЕРІЙОВИЧА

на тему: «СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
КУРСАНТІВ І СЛУХАЧІВ У ПРОЦЕСІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ У
ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ»,

що подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Саме соціально-економічна підготовка у ХХІ столітті розглядається у якості ефективного каталізатора професіоналізму офіцерських кадрів та виступає вагомим чинником становлення і розвитку особистості професіонала. Поділяємо позицію автора у тому, що соціально-економічні дисципліни дозволяють курсантам та слухачам оволодіти певними соціальними статусами й отримати належний рівень професійної компетентності. З огляду на це соціально-економічна підготовка має бути безперервною, позаяк вона є інтегративною професійно-особистісною характеристикою, що відображає готовність офіцерів тактичного та оперативно-тактичного рівнів до компетентного вирішення соціально-економічних завдань, які вони повинні професійно виконувати. В умовах ведення гібридної війни офіцери ДПСУ мають бути готовими до ефективної соціальної діяльності, мають мати сформовані уміння аналізувати суспільно-політичну ситуацію; проводити інформаційно-пропагандистську і роз'яснювальну роботу з місцевим населенням з використанням різних засобів поширення інформації, а також організовувати військове господарювання.

З огляду на наведені факти, повністю підтримуємо здобувача в тому, що формування соціально-економічної компетентності курсантів і слухачів Національної академії Державної прикордонної служби України потребує виваженого підходу й реального вдосконалення, шляхом наповнення освітнього

" 9 "	Вх. № 463
аркушів	" 24 " - 02 20 21 р.
ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
НАДПСУ ім. Б.Хмельницького	

процесу сучасними інноваційними технологіями, формами і методами навчання, які базуються на неперервності освітнього процесу (бакалаврат, магістратура).

Встановлено, що, не дивлячись на значну кількість публікацій, теоретичні та практичні питання формування соціально-економічної компетентності курсантів і слухачів у процесі безперервної освіти не можна вважати належним чином висвітленими як в психолого-педагогічній, так і методичній літературі. Підсилюють актуальність дисертаційного дослідження Вадима Валерійовича суперечності, які виявлені та потребують цілеспрямованого розв'язання під час організації соціально-економічної підготовки курсантів і слухачів у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Таким чином, можемо відповідально констатувати, що наукове дослідження, яке представлено на захист, є, безумовно, актуальним, своєчасним та практично спрямованим.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Аналіз дисертаційного дослідження дозволяє засвідчити, що здобувач зумів отримати вагомі наукові результати. Так, вперше теоретично обґрунтовано та спроектовано концепцію соціально-економічної підготовки офіцерів-прикордонників та слухачів магістратури у процесі безперервної освіти у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, а також обґрунтовано педагогічні умови соціально-економічної підготовки майбутніх офіцерів на першому (бакалаврському) та слухачів на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у процесі безперервної освіти. Розглядаємо у психолого-педагогічній площині наукове бачення автора щодо практичних механізмів впровадження конкретних практично орієнтованих педагогічних умов соціально-економічної підготовки офіцерів на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти у процесі безперервної освіти у ВВНЗ прикордонного відомства.

Визнаємо внесок В.В. Дияка у теорію і методіку професійної освіти як автора системи соціально-економічної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників і слухачів магістратури у процесі безперервної освіти у ВВНЗ ДПСУ, що представлена графічно, а компонентами її є цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-практичний, оціночно-аналітичний, результативний блоки. Відзначимо й той факт, що автор виважено підійшов до організації практичної діяльності, що дозволило удосконалити зміст, форми та методи соціально-економічної підготовки. Цінними вважаємо напрацювання автора щодо розуміння сутності дефініцій «соціально-економічна компетентність курсантів» та «соціально-економічна компетентність слухачів».

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Проведений аналіз дисертації й автореферату В.В. Дияка дозволяє констатувати, що автор використав адекватний комплекс як теоретичних, так і емпіричних й статистичних методів, що допомогло йому належним чином організувати педагогічний експеримент і провести валіну перевірку отриманих результатів у ході дослідження. Наголосимо, що рецензована дисертаційна робота опирається на значну джерельну базу, яка охоплює 536 найменувань. Представлені у дисертаційній роботі висновки відповідають поставленим завданням й корелюються із науковою новизною.

Відповідність структури і змісту дисертаційного дослідження чинним вимогам. Дисертаційне дослідження логічно структуроване, чітко визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету, концепцію, гіпотезу й завдання. Встановлено, що всі компоненти наукового апарату повністю корелюють між собою, причому формулювання головних методологічних характеристик дисертації є виваженим конструктом, який має наукову цінність. Не можна оминати увагою й доцільне обрання здобувачем методів дослідження, усі вони відповідають тим завданням, що вирішувалися у процесі наукового пошуку.

Зупинимось на характеристиці конкретних результатах дисертаційного дослідження Дияка Вадима Валерійовича більш *детально*.

Так, автор переконливо обґрунтовує багатогранність та складність

основних дефініцій «соціально-економічна підготовка курсантів», «соціально-економічна підготовка слухачів», «соціально-економічна компетентність курсантів», «соціально-економічна компетентність слухачів». Причому у дослідженні презентоване авторське бачення цих наукових феноменів. Дисертант доволі ґрунтовно розкрив нормативно-правове забезпечення професійної підготовки курсантів і слухачів у НАДПСУ. Сильною стороною дисертації є теоретично обґрунтований авторський погляд на структуру та зміст соціально-економічної компетентності курсантів і слухачів ВВНЗ ДПСУ. Зокрема конкретизовано мотиваційно-світоглядний, інформаційно-змістовий, конативно-деонтологічний, особистісно-рефлексивний компоненти, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, розвивальний та відповідні їм показники та схарактеризовано рівні (початковий, задовільний, достатній, оптимальний) соціально-економічної компетентності офіцерів тактичного й оперативно-тактичного рівнів ДПСУ. Схвалюємо погляд здобувача на процедуру організації констатувального етапу експерименту, який переконливо показав недоліки у стані сформованості соціально-економічної компетентності курсантів і слухачів НАДПСУ та довів потребу системної діяльності у цій площині.

Ґрунтовним і поліаспектним є розкриття в дисертаційному дослідженні методологічних засад соціально-економічної підготовки курсантів та слухачів у процесі безперервної освіти у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України. Так, В.В. Дияк на основі урахування загальнонаукових і конкретно-наукових знань про соціальну-економічну компетентність курсантів і слухачів, виокремив комплекс методологічних підходів, до яких віднесено загальнонаукові (системно-діяльнісний, діалектичний, гуманістичний, процесуальний, компетентнісний, структурний), та конкретнонаукові (аксіологічний, акмеологічний, особистісний, нормативний, суб'єктний, контекстний). Виваженими вважаємо погляди автора на виокремлення дієвої сукупності принципів соціально-економічної підготовки курсантів та слухачів ДПСУ в процесі безперервної освіти.

Вадим Валерійович методологічно грамотно підійшов до розробки концептуальних засад соціально-економічної підготовки курсантів та слухачів у процесі безперервної освіти у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України. Зокрема, наголосимо на тому, що у рецензованій роботі набула належного обґрунтування методологія створення оптимального освітнього середовища, що базувалася на запровадженні шести педагогічних умов, дві з яких характеризувалися наскрізним впливом, адже були застосовані впродовж усіх етапів експериментального дослідження майбутніх офіцерів на першому (бакалаврському) та слухачів на другому (магістерському) рівнях вищої освіти у процесі безперервної освіти у ВВНЗ ДПСУ, а чотири інші мали специфічний напрям запровадження, а саме окремо дві запроваджено в освітній процес підготовки курсантів, а дві для слухачів.

Нами було встановлено, що особлива авторська увага у дисертаційному дослідженні була зосереджена на характеристиці системи соціально-економічної підготовки курсантів і слухачів у процесі безперервної освіти в НАДПСУ. Так авторська система поєднує змістові та структурні взаємозв'язки і взаємозалежності п'яти блоків: цільовий; теоретико-методологічний; змістовно-практичний; оціночно-аналітичний; результативний. Авторська система графічно відображена у формі структурно-функціональної моделі.

До переваг дисертаційного дослідження Вадима Валерійовича Дияка відносимо її **практичне значення**, яке полягає у тому, що автор запропонував навчально-методичне забезпечення авторської системи. Зокрема, розробленні та запровадженні в освітній процес навчальні дисципліни «Філософія», «Політичні та економічні системи», «Соціологія, етика, естетика та релігієзнавство», «Професійна педагогіка та морально-психологічне забезпечення», «Проблеми економіки експлуатації транспортних засобів і спеціальної техніки», «Наукові основи управління».

Підтримуємо В.В. Дияка в його прагненні ретельно представити емпіричну частину дослідження, яка видається нам цілком логічною. Так, нам імпонує

детально розроблений і вдало проведений педагогічний експеримент, зокрема формувальний етап, у межах якого простежується логічний зв'язок теоретичних ідей зі способами практичної реалізації. Представлені результати свідчать, що внаслідок впровадження розробленої авторської системи соціально-економічної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та слухачів магістратури у процесі безперервної освіти у ВВНЗ ДПСУ у експериментальних групах суттєво зменшився відсоток респондентів як бакалаврів, так і магістрантів з початковим рівнем сформованості соціально-економічної компетентності й суттєво збільшилися кількість з високим рівнем. Відзначаємо коректність з якою автор здійснював інтерпретацію результатів експерименту. Зокрема достовірність отриманих результатів щодо формування соціально-економічної компетентності курсантів та слухачів магістратури КГ та ЕГ підтверджено обчисленням критерію Фішера.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження.

Усі положення роботи якісно аргументовані й підкріплені посиланнями на відповідні джерела. Встановлено, що представлені у дисертації висновки засвідчують цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням.

Констатуємо, що аналіз представлених матеріалів (дисертація, автореферат, монографія, статті за темою дисертації, матеріали щодо апробації результатів) свідчить про наукове сумління, академічну доброчесність та глибокі теоретичні знання здобувача, а також доводять належний рівень володіння методами наукового пошуку. Джерельна база достатня для всебічного висвітлення проблеми, позитивної оцінки заслуговує і масштабність апробації. Наукові публікації автора підтверджують фаховість у питаннях професійної підготовки офіцерів ДПСУ та доводять професіоналізм щодо формування соціально-економічної компетентності. Так, до наукового доробку здобувача увійшли 59 праць, що опубліковані упродовж чотирнадцяти років (2006–2020 р.р.).

Отже, у нашому баченні всі теоретичні положення та висновки

дисертаційного дослідження Дияка Вадима Валерійовича є теоретично та методологічно виваженими, достатньо повно обґрунтованими й співвіднесеними з практикою. Висновки засвідчують цілісність й завершеність наукового пошуку. Автореферат дисертації повністю відображає її зміст. Відзначимо, що рецензоване дослідження відрізняється високою культурою науково-теоретичного мислення автора, широкою апробацією результатів на міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських та міжвідомчій конференціях. З огляду на наведені аргументи, можемо констатувати, що рецензована дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, бо позиціонує потужний інструментарій для соціально-економічної підготовки курсантів та слухачів у процесі безперервної освіти у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України.

Дискусійні положення та зауваження. Належно оцінюючи позитивні здобутки, вважаємо за доцільне звернути увагу автора на певні *неточності, дискусійні моменти* та висловити *зауваження* й власні *судження*:

1. Описуючи у параграфі 1.1 сутність безперервної освіти та неперервної професійної освіти варто було б не лише представити визначення цих термінів, а й висловити власну критичну позицію щодо їх розуміння. А також вважаємо, що для посилення науково-методичної цінності дослідження варто було б присвятити дещо більше уваги сутності терміну «безперервна освіта» у філософському та соціальному контексті.

2. У нашому баченні параграф 1.2 «Нормативно-правове забезпечення професійної підготовки курсантів та слухачів у процесі безперервної освіти у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України» є дещо перенасичений теоретичною інформацією, тому частину інформації можна було б перенести у додатки (зокрема, характеристика факультетів НАДПСУ).

3. Позитивно розцінюємо той факт, що автор використав для виокремлення методологічних підходів до соціально-економічної підготовки курсантів і слухачів у процесі безперервної освіти в НАДПСУ принцип

«конструктивного альтернативізму». Саме таке бачення дозволило науковцю чітко виокремити конкретний спектр методологічних підходів. Дисертаційне дослідження виграло б у тому випадку, якби виокремлені методологічні підходи (системно-діяльнісний, діалектичний, гуманістичний, процесуальний, компетентнісний, структурний) були більш конкретніше підкріплені практичними прикладами.

4. Аналізуючи зарубіжний досвід, автором доволі ґрунтовно представлено загальні підходи професійної підготовки офіцерів-прикордонників таких країн як: США, Федеративної Республіки Німеччина, Румунії, Фінляндії, Республіки Польща, однак висвітленню саме особливостей та характерних рис соціально-економічної підготовки доцільно було б приділити дещо більше уваги та зробити акцент на можливості імплементації передового досвіду в освітній процес НАДПСУ.

5. Вважаємо, що автор допустив технічну помилку у назві другої (наскрізної) педагогічної умови, адже у четвертому розділі та у моделі він констатує, що ця умова передбачала *розроблення* навчально-методичного забезпечення з метою безперервної самоосвітньої діяльності курсантів і слухачів НАДПСУ, тоді як у науковій новизні акцентовано увагу на тому, що автор ініціював *впровадження* такого навчально-методичного забезпечення. У нашому баченні, зважаючи на практичну діяльність, яка була здійсненна, варто ці два терміни об'єднати у назві умови.

6. Із розробленої у графічному вигляді структурно-функціональної моделі системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників та слухачів магістратури у процесі безперервної освіти у ВВНЗ ДПСУ важко зрозуміти які із чотирьох рівнів сформованості соціально-економічної компетентності автор розглядає як достатні для отримання очікуваного результату.

Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам та можливість присудження наукового ступеню. Проте, висловлені зауваження і побажання не зменшують наукового значення дисертаційного дослідження і не впливають на його беззаперечну позитивну оцінку.

Рецензована дисертаційна робота Дияка Вадима Валерійовича є самостійною завершеною науковою працею, що яскраво демонструє глибоке розуміння автором сучасних підходів до фахової підготовки майбутніх офіцерів та слухачів, що навчаються у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького у площині формування у них соціально-економічної компетентності на засадах безперервності освітнього процесу. На підставі проведеного аналізу констатуємо, що результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість та розцінюються як важливі для педагогічної науки. Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему: «**Система соціально-економічної підготовки курсантів і слухачів у процесі безперервної освіти у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України**» за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження автору – Дияку Вадиму Валерійовичу наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної роботи,
спеціальної освіти і менеджменту соціокультурної
діяльності Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Калаур С.М